

Фещенко Валентина,
д-р екон. наук, професор,
ДВНЗ «Київський національний університет
імені Вадима Гетьмана»

ТРАНСФОРМАЦІЯ АНАЛІТИЧНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ ХХІ СТ.

Ключові слова: економічна теорія, методологія, аналітичний інструментарій, маржиналізм, кейнсіанство, інституціоналізм.

Valentyna Feshchenko,
Doctor of of Science (Economics), Professor,
Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman

TRANSFORMATION OF ANALYTICAL INSTRUMENTS OF SCIENTIFIC RESEARCH IN THE CONTEXT OF FORMATION OF ECONOMIC THEORY OF THE XXI CENTURY

Keywords: economic theory, methodology, analytical tools, marginalism, Keynesian Economics, institutionalism.

Посилення кризових проявів світової економіки, невизначеність, загострення соціально-економічних та екологічних проблем у сучасному глобальному середовищі ставлять перед економічною наукою питання пошуку адекватних та дієвих методів їх дослідження та формування пропозицій для господарської практики.

Сучасна економічна теорія, використовуючи наявний аналітичний інструментарій, досліджує та певним чином віддзеркалює вказані проблеми. Особливо важлива роль у цьому процесі належить методології наукового аналізу, адже підходи, принципи і методи наукового пізнання дійсності, пріоритети у прийомах теоретичного аналізу істотно впливають на вектор розвитку економічної науки, її змістовне наповнення та ступінь відповідності сконструйованих теоретичних концепцій реаліям економічного життя.

В сучасних умовах роль методології в наукових дослідженнях помітно зростає. Активно розвивається і сама методологія або, за визначенням О. Ананьїна, нова субдисципліна економічної науки [1, с. 26]. Відбувається активізація та суттєве розширення проблематики сучасної методології наукового аналізу, в тому числі і за рахунок неекономічних проблем: ідеології, етичних та аксіологічних принципів дослідження, наукової риторики, вербальних символів теорії як факторів наукової аргументації, появи нових методів досліджень, характерних для постіндустріального етапу розвитку людської цивілізації тощо.

Завдяки акцентам на трансформації аналітичного інструментарію в процесі розвитку економічної думки стає зрозумілою внутрішня логіка, поява нових напрямів і вдосконалення економічної теорії впродовж історичних проміжків часу. Іншими словами, становлення сучасної економічної науки – це історичний процес формування і розвитку її аналітичного інструментарію. В еволюції останнього можна виділити декілька періодів, що відповідають різному розумінню предмета економічної теорії – як частини моральної філософії, як науки про матеріальне багатство, як науки про раціональну поведінку людини (І. Розмаїнський) [2, с. 6]. Суттєві зміни інструментарію досліджень відбулися також на етапі потужної інформатизації суспільства та формування інформаційно-мережевої економіки (А. Маслов) [3, с. 9-12].

Як відомо, вагомим результатом маржиналістської революції та становлення неокласики стало використання принципово нової техніки економічного аналізу. В основу методології неокласиків були покладені методи функціонального аналізу, синтетичний та статичний підходи до вивчення господарських процесів, принцип економічної рівноваги; широко застосовувалися економіко-математичні методи, методи граничного аналізу, диференціального та інтегрального числення тощо. Представники економічної науки зосередили зусилля на проблемах ефективності, оптимального розподілу ресурсів, істотно змінивши предмет досліджень, характерний для класичної школи політичної економії.

В свою чергу, завдяки кейнсіанству світова економічна думка збагатилася методологією макроаналізу з акцентом на проблеми факторів економічного зростання. Було розширено предмет економічних досліджень за рахунок вивчення складних нерівноважних економічних систем та проблем цілеспрямованого державного впливу на них через зміну ефективного попиту з метою досягнення повної зайнятості. Було об'єднано аналіз різних ринків – товарного грошового, праці – в межах єдиної теоретичної концепції, на перший план висунуто проблему попиту та започатковано формування динамічної теорії циклу. Характерною рисою кейнсіанства стало поєднання економічної теорії з економічною політикою з метою практичної спрямованості теоретичних розробок щодо регулювання суспільного відтворення та зниження рівня безробіття.

Однак, попри загальні методологічні принципи і підходи кейнсіанців до висвітлення актуальних економічних проблем, аналітичний інструментарій ортодоксальних і гетеродоксальних напрямів кейнсіанства суттєво відрізняється, що знайшло відображення у теоретичних розробках та практичних рекомендаціях їх авторів (Дж.М. Кейнс, представники німецького кейнсіанства, посткейнсіанства, М. Калецький та ін.).

Диференціація методологічного інструментарію економічних досліджень особливо поглиблюється впродовж постнекласичного етапу розвитку економічної науки (остання третина ХХ – початок ХХІ ст.). Його характерними ознаками стали системність, нелінійність, еволюціонізм, антропологізм, методологічний плюралізм [4, с. 14]. Ці методи широко використовуються в інституційній економічній теорії. Плюралізм та антропоцентризм сучасного економічного знання за умов співіснування *mainstream* з численними

гетеродоксальними течіями і школами економічного аналізу зумовлюють, з одного боку, диференціацію наукових підходів, а з іншого – взаємовплив та конкуренцію наукових ідей та методологічних підходів, збагачуючи аналітичний інструментарій наукового пошуку.

На такому підґрунті радикальних методологічних трансформацій відбувається розширення сфери економічного аналізу у різних напрямках: за рахунок більш широкого спектру досліджуваних проблем та персоніфікованих оцінок; на основі сутнісних змін у методології, переосмислення відомих подій і процесів; перегляду акцентів аналізу тощо. Цей процес набув особливого розвитку за умов сучасної інформаційно-технологічної революції та зростання ролі інформації й інформаційних технологій в економіці. Економічна наука, ставлячи за мету знайти підходи до розв'язання соціально-економічних проблем, які постали перед людством в умовах сучасних глобальних викликів, має рухатися в бік істотного збагачення аналітичного інструментарію, використовуючи поряд з сучасними методами та інструментами економічних досліджень, породженими інформаційною епохою, креативні можливості, науковий інструментарій та методологічні підходи, розроблені попередніми напрямками і школами світової економічної думки.

Список використаних джерел

1. Ананьин О. И. Структура экономико-теоретического знания: Методологический анализ. Москва, 2005. 244 с.
2. Розмаинский И. В., Холодилин К. А. История экономического анализа на Западе. Текст лекций / Санкт-Петербургский филиал Нац. исслед. ун-та «Высшая школа экономики». Санкт-Петербург, 2012. 216 с.
3. Маслов А. О. Інформаційна економіка : становлення, структура та теоретичне осмислення : монографія. 2-ге вид., випр. і доп. Київ : Видав.-поліграф. центр «Київський університет», 2016. 512 с.
4. Гайдай Т. В. Парадигма інституціоналізму : методологічний контекст : монографія. Київ : Видав.-поліграф. центр «Київський університет», 2008. 296 с.